

5,
1783, 20.

DE
FINIBVS DISCIPLINAE CAMERALIS
OECONOMIAE PVBLICAE,
POLITIAE,
POLITICES ET STATISTICAE
REGVNDIS.

COMMENTATIO

QVAM

IN ACADEMIA LIPSIENSI

AMPLISSIMI PHILOSOPHORVM ORDINIS

CONSENSV

P. 540.

CAROLVS GOTTLOB ROESSIG

PHILOSOPHIAE DOCTOR, ARTIVM LIBER. MAGISTER

I. V. BACC. ADVOCATVS ELECT. SOCIETATIS LIPSIENSIS OECONOMICAE ET
APIARIAE LVSATICAE SUPERIORIS MEMBRVM HONORARIVM, NEC NON HASSO
ROMBERGICAE PATRIOTICAE CVM REGIA SVECICA QVAE HOLMIAE EST, ET
BAVARICO PALATINA ELECTORALI BYRGHSANA MORVM ET OECONOMIAE
IYNCTAE SOCIVS.

ASSVMTO SOCIO FRATRE

FRIDERICO GIDEON IOSVA ROESSIG

MERSEBVRGENSI

AD DISCEPTANDVM PROPONIT.

D. XIII. AVG. AN. MDCCLXXXIII.

EX OFFICINA SOMMERIA.



DE
LIBRIS DISCIPLINAE CAMERALIS
OECONOMIAE PUBLICAE
POLITICAE
POLITICES ET STATISTICAE
REGVNDIS

COMMENTATIO
IN ACADEMIA LIPSIENSI
CAROLVS GOTTLOB ROESSIG

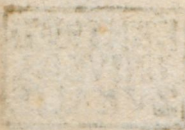
PHILOSOPHIAE DOCTOR, ARIVM LIBER, MAGISTER
AD DISCIPLINAM CAMERALIS

AD DISCIPLINAM CAMERALIS
FRIDERICVS GUDON IOSVA ROESSIG

AD DISCIPLINAM CAMERALIS

D. XII. AVG. AN. MDCCXXXIII.

IN ACADEMIA LIPSIENSI



ILLVSTRISSIMO ATQVE EXCELLENTISSIMO

DOMINO

FRIEDERICO LVDOVICO WVRMB

DOMINO ET DYNASTAE IN GROSSENFVRRRA

SERENISSIMI SAXONIAE ELECTORIS COMITI CONSISTORIANO

DEPVATORVM AD RES OECONOMICAS ET MERCATVRAE DIRECTORI

ET ORDINIS IMPERIALIS STI IOSEPHI COMMENTATORI etc.

ILLVSTRISSIMO ATQVE EXCELLENTISSIMO

DOMINO

CHRISTIANO GOTTHELF

L. B.

DE GVTSCHMID

DOMINO ET DYNASTAE IN KLEIN. WOLMSDORF

SERENISSIMI ELECTORIS SAXONIAE COMITI CONSISTORIANO

DEPVATORVM AD RATIONES PVBLICAS DIRECTORI etc.

IOHANNES LEVITI ET COMMENTATOR IN LEOD.

ILLVSTRISSIMO ATQVE EXCELLENTISSIMO
DOMINO
ADOLPHO HENRICO
S. R. I. COMITI
DE SCHOENBERG
DOMINO ET DYNASTAE IN BERTHELSDORF
ET NIEDEROTTENDORF SERENISSIMI ELECTORIS SAXONIAE
COMITI CONSISTORIANO REL.

ILLVSTRISSIMO ATQVE EXCELLENTISSIMO
DOMINO
DETLEV CAROLO
S. R. I. COMITI
DE EINSIEDEL
DYNASTAE IN WOLKENBURG, EHRENBURG, KAVFVNGEN,
BRAEVNSDORF, SAATHAYN ET MVCKENBERG etc. SER. ELCT.
SAXONIAE COMITI CONSISTORIANO ORDINIS STI.
IOANNES EQVITI ET COMMENDATORI IN LAGOW.

ILLVSTRISSIMO ATQVE EXCELLENTISSIMO

DOMINO

OTTONI FERDINANDO DE LOEBEN

SERENISSIMI ELECTORIS SAXONIAE COMITI CONSISTORIANO, ORDINIS

STI IOHANNIS EQVITI ET COMMENDATORI DESIGNATO

COMMENDAE SVFFLINGEBVRG.

ILLVSTRISSIMO ATQVE EXCELLENTISSIMO

DOMINO

FRIEDERICO GOTTLOB

ILLVSTRISSIMO ATQVE EXCELLENTISSIMO

DOMINO

FRIEDERICO GOTTLOB

DE BERLEPSCH

DYNASTAE IN HENNINGSLEBEN ET LEISLAV etc.

SERENISSIMI ELECTORIS SAXONIAE COLLEGII CVI SVPRE MASACRORVM CVRA

DEMANDATA EST NEC NON CONSISTORII DRESDENSIS PRAESIDI.

ILLUSTRISSIMO ATQUE EXCELLENTISSIMO

OTTONI PATRONIS

OTTONI PATRONIS PIE DE VENERANDIS

OTTONI PATRONIS HUNC LIBELLUM

OTTONI PATRONIS

EA QVA PAR EST

ANIMI SVBMISSIONE ATQVE PIETATE

OFFERT ET CONSECRAT

TANTORVM NOMINVM

ILLUSTRISSIMO ATQUE EXCELLENTISSIMO

DOMINO

FRIDERICO GOTTLIBO

OTTONI PATRONIS OBSERVANTISSIMVS CVLTOR

OTTONI PATRONIS CAROLVS GOTTLIB ROESSIG

OTTONI PATRONIS



CAP. I.

Instituti ratio.

Cogitanti mihi atque memoria repetenti tempora illa, quibus deficiente Philosophiae purioris lumine barbaries quaedam quasi tenebris obscuravit disciplinas sane felicissima videntur ea tempora, quae, in quo philosophiae multum debemus, eas dissiparunt. Atque quo grauius hoc est in disciplinis, quaecunque etiam sint, eo grauius sane est in his quae in salute ciuitatum, populorum gentiumque promouenda occupantur, in his, inquam, disciplinis, quae in administranda republica versantur, quarum quasdam finium illarum regundorum causa tractare in animo constitui. Est id inter alia philosophiae meritum, vt in disciplinis tractandis meliorem introduxerit ordinem et aptiorem; at proh dolor! in hisce, quae ad rempublicam spectant, disciplinis saepius in libellis deis conscriptis, saepius in ipso rerum vsu eum desidero. Cui malo num aliqua ex parte possimus mederi hac disputatiun-

A

cula

cula experiri per vos liceat, qui aliquantum temporis illi tribuere velitis.

Atque omne hoc argumentum quamvis lubentissime absolverem, tamen his paucis plagulis plane non comprehenderem eum diffusum adeo sit tamque late patens ut volumina possint conscribi, si, ut ratio postulat, tractare id velis. Politica mihi occurrat, diuina illa scientia, in qua tantum adhuc adest, ut harum rerum studiosi et intelligentes elaborauerint, ut vix degustavisse eam plurimi videantur. Conspectio Oeconomiam status quam dicunt, video illam quae aliunde auget ciuitatis opes, quae ab exterarum gentium diuitiis quaestum iustum quidem illum et prudentem facit, quam liceat disciplinam quae aliunde auget reipubl. opes Finance Wissenschaft appellare, quamquam alii hoc nomine insigniant scientiam de redditibus principum augendis. Offert se oculis meis Politia, offert se Disciplina de redditibus principum constituendis, augendis et administrandis, Cameralem quam dicunt, scientiam; occurrit ea quae tractat status seu reipubl. rationem (Raison d'état); Occurrit, quae in iuribus principis populi quae ut subiectorum principi versatur, nec non rerum publicarum notitia aliaque, quas hic omittere temporis ratio suadet. Quo sit ut eligam hoc loco praecipue Disciplinam de redditibus principum constituendis, augendis et administrandis, Disciplinam de redditibus rei publicae ciuitatumque constituendis augendis et administrandis; Politiam, Politicam atque rerum publicarum notitiam. Quarum quoniam fines etiam adhuc nondum satis distincte sunt constituti valdeque potius confusi, elegi illas prae aliis, quas alio forsitan tempore tractare licet.

C A P. II.

De utilitate et necessitate separationis harum disciplinarum.

Sunt qui dicant harum disciplinarum a se inuicem seiunctionem nullius esse in tractandis illis utilitatis, obesse potius et disciplinis et illarum in rebus gerendis vitii. Quorum quidem senten-

tia licet cum quadam veritatis specie proponatur, cum in primis disciplinarum multiplicationem et difficultates, quae videntur, inde ortas prouocent, tamen non possum adduci, vt credam, ea tanti esse ponderis rationes, vt non separationis vtilitate plus accipiat momenti ea, quam sequor, sententia.

At vero in hoc graui argumento, et in via adhuc sentibus impedita; quis est, qui non eo procedat indulgentiae, vt erranti et offendentem veniam concedat? Iam vero ad rem ipsam. Alii quidem fere omnia ad Politicam reuocant, alii politiam et politicam vnum idemque putant; alii quidem disciplinam quae in rebus principis versetur, a politica seiungunt, eam vero, quae rebus aerarii f. reipublicae tractat, cum illa miscent. Neque hi plane a quarundam ciuitatum institutis desistantur. At facile esse intellectu credo, disciplinas, quas dicimus vniuersales, quae e rerum natura et rationis principiis repetuntur, non ex institutis, sed potius instituta ex illis emendanda esse. Adeat, qui velit libros Lipsii *) Bodini **) Hofmanni ***) St. Real, Montesquii ****), Iusti †) Loen ††). Quin etiam alii, qui multis probantur, hic plurima miscent ††).

A 2

At

*) Iusti Lipsii Politicorum libr. Lips. 1674.

**) Bodini de re publ. libri IV. Par. 1582.

**) Hofmanns politische Anmerkungen von der wahren und falschen Staatskunst, Hamburg 1753. ist eine von ihm selbst besorgte vermehrte Uebersetzung seiner Observationum singularium de re publ. lib. X. Ultra 1719. 8.

****) Des Herrn von Sr. Real Staatskunst. 1762. und folgende Jahre. 6 Theile 8. Das Original heisst: La Science du Gouvernement par Msr. de Real. Aix la Chapelle 1760. 4to. 8. part.

*****) Montesquieu de l'esprit des loix und auch in seinen Oeuvres. nouvelle Edit T. I. VI. Amst. 1760. Voll. VI.

†) Job. Heinrich Gottl. v. Iusti Grundriss einer guten Regierung. Frankfurt und Leipzig 1759. 8.

††) Loen Entwurf einer Staatskunst 8.

††) Neque liber ab hoc vicio est Bielefeldus in libro inscripto Institutiones politiquae. 1767. 2 Tom. 8.

At quorum hæc disputo nisi etiam utilitatem his disciplinis a separatione venientem et necessitatem inde ortam ostenderem? Possunt omnino disciplinae ad ordinem quo sibi sunt subiectæ facilius reuocari ut statim in quo antecedere quaelibet alteram debeat intelligi possit. Politica in hoc ordine primum locum, secundum oeconomia status, tertium politica, Cameralis disciplina quartum obtinere videtur; statistica denique omnibus his disciplinis materiam præbet largissimam; Quem vero ordinem vix poteris intermissa hac disciplinarum seiunctione constituere. Accedit magnas difficultates e principiis, si ea vnius eiusdemque credideris esse scientiæ, contrariis ortas ea remoueri, cum eo, quod disciplinae sibi inuicem subiiciuntur, leuius et inferius cedit grauiori et superiori principio. Quin ipsæ multum ex eo percipiunt utilitatis et perfectionis disciplinae. Arctius possunt eiusdem principi a cogi et in meliorem ordinem redigi atque aptiorem. Subtilitas in tractando multum ex eo accipit utilitatis et in instituendo et discendo non parum promouetur discipulorum doctorumque industria. Tandem etiam in ipso rerum vtu haud parum affert utilitatis cum in legibus distinctius ferendis, ordinandis que institutis, interdum continendæ intra limites despotiæ latebras quaerenti inseruit.

CAP. III.

De Scientia in redbibus principis versante, Cameralem quam dicunt.

Rerum publicarum ciuitatumque ortum si ex principiis rationis inquisueris vix nec aerarium videtur requiri nec fiscus. Iungunt enim ciues se inuicem ut contribuat quisque pro viribus in communem utilitatem ipsis factis suis; neque quisquam in illa simplici et naturali viuendi ratione vllam pro labore remunerationem postulat, nec videntur aliae quaedam necessitates fontes, e quibus sustineri possint, requirere; quæ quamprimum ortæ sunt, in commune contribuendum fuit, quidquid fuerit, modo possint eo sustineri. Et pecunia qualiscunque etiam materia hunc adquisiuerit sibi valorem, introducta, maior videtur orta esse necessitas contribu-

tribuendae illius ad consequendum id, quo indigerunt. Ex eo tempore vnus in primis ex quo repeterentur necessaria fonds fuit, qui nunc aerarii nunc fisci s. Camarae *) nomine venit, ex quo maior aut principis aut populi esset auctoritas. Germanorum quidem, quin aliarum ciuitatum, in primis quae imperium vni mandarunt, si velis inquirere historiam saepius camerae mentionem quam aerarii deprehendes, praesertim vetera tempora spectans: Est ea antiquitatis germanicae, quin multarum adhuc prouinciarum ratio vt Camera sit redituum principis praecipuus fons, et tributa non nisi in subsidium vocata videantur. Neque tamen defunt prouinciae in quibus pari iure ambulent, in quibusdam aerarium Camerae anteponitur, in aliis tertius accedit fons, militare scilicet aerarium. At aberrarem longissime a proposito, si, quae ad ius Germanorum Camerale pertinent, ea huc transferrem, vbi de disciplinae Cameralis finibus disputo. Prius vero quam ulterius progredimur, necesse est, vt veram disciplinae notionem euoluamus. Etenim ex eo non parum difficultatis et disceptationis oritur. Multi in eo errant, quod scientiam s. disciplinam cameralem, Ius camerale et instituta Cameralia, sit venia verbis, inter se miscant. Ex eo illae querelae in tractandis ipsis negotiis disciplinae principia saepius ab ipso rerum visu adeo differre vt vix vnum aut alterum possis in succum et sanguinem quod dicunt, conuertere. Distinguenda itaque primum est, disciplina cameralis quae versatur in aperiendis redituum principis fontibus fundamentisque eorum ponendis, nec non in augendis iis et administrandis componendisque ad reipubl. salutem eorum rationibus. Quae quidem non continet instituta unius reipublicae, sed normam e qua hauriri instituta omnium ciuitatum et ad quam conformari possint. Huius regulae petuntur e natura fisci principis seu camerae, quam

A 3

vocem

*) Camerae verbo eo libentius vtor, quam fisci, licet elegantiae parum respondeat, quo maius deriventam e doctrina iuris ciuillis de fisco enatum est principum germanicorum iuribus regis, quod ostenderunt Griebnerus et Rechenbergius in dissertationibus de praedicio principum Germaniae ex abusu iuris Romani.

vocem licet barbara sit, condonare velis ne ex verborum elegantia rerum barbaries oriatur. Petuntur porro e rationibus Camerae ad rem publicam iuraque et partes illius, atque ex eius rationibus ad communem utilitatem salutemque publicam. Possem quidem addere regulas ab institutis rerum publicarum inter se collatis desumptas. At haec potius potest appellari scientia cameralis communis positiua, quam dicunt, quae continet regulas ab institutis omnium s. plerarumque rerum publicarum legibusque latis desumptas. Differt ab hisce Ius Camerale, quod legum in rebus et negotiis Cameralibus in republ. latarum est complexus. Esse hoc iterum vel commune, s. speciale, specialissimum, quilibet intelligit. Illud omnium s. plurimarum ciuitatum leges de redditibus principum latas continet, hoc quarundam s. vnus, plures in se complectentes, atque postremum vnus reipubl. aut prouinciae continet iura huc spectantia.

Néque vero cum iure Camerali confundendus est ille Institutorum Cameralium complexus e legibus de Camera latis enatorum, quem *Cammerverfassung*, licet appellare. Triplicem etiam esse eum, quilibet facile coniectura assequi potest. Apparet ex his, quae diximus quantum ordinis desit plerisque de his rebus scriptis libellis, qui parum aut numquam distinguunt scientiam Cameralem a iure camerali et institutis cameralibus.

Iam vero, credo, facile posse definiri in quo contineatur disciplina cameralis. Fontes primum inquiri e quibus principis hauriri possunt redditus, deinde iustitiam et prudentiam in constituendis, augendis et administrandis illis; qui quoniam in iuribus regis utilibus consistunt, debent enim principi praestare redditus, aut in tributis principi sustentando indictis aut aliis rebus vsu facile praestantibus modo publica salus detrimenti nihil patiatur, commode deprehendantur, facile est intellectu, inquirere illam disciplinam naturam Camerae iuriumque regionum utilium, res in quibus versantur, sapientem eorum ac prudentem administrationem, augmenta illorum et rationes prudenter adhibendi redditus. Pertinet ad illam consti-

constitutio fisci interna, doctrina de dispositione de redditibus Cammerae in futurum facta quam Cammeretat vocant, licet quidam etiam dispositionem de praeterito hoc nomine insignire velint, rationes erga alia ad moderandum regimen instituta collegia, e. q. s. r.

C A P. IV.

De oeconomia publica s. oeconomia status; quam dicunt.

Oeconomiam reipublicae s. ciuitatis, quam Oeconomiam status barbare dicunt, quidam non seiuungunt a disciplina, quae in redditibus principis versatur, camerali scilicet; omnes fere vtramque miscent, miscent non sine quodam et disciplinae et reipublicae detrimento. Orta inprimis videtur haec confusio partim ex eo quod ex rationibus iurispublici vniuersalis posita pecunia vnus tantum videtur fons requiri, partim, quoniam ex institutis et rerum vsu, qui de ea re scripsere, plerumque eliciunt disciplinae principia. Iam vero difficile est, in ea, quae ab antiquissimis inde temporibus obtinet, confusione distinguere Cameram ab aerario. Seiuungere rerum ordo et principis, reiue publicae salus postulare videtur. Sane rationes vtriusque facilius possunt constitui ac reddi, potest cohiberi facilius illa legibus se ipsam soluens potestas, quam cum in imperante tum in proceribus reipubl. deprehendere interdum possumus. Quin etiam cum ex plurimarum ciuitatum institutis multum saepius differat, quid principis et quid reipubl. interfit, facilius id componi hac distinctione et rerum et disciplinarum potest. At vero quoniam oeconomia status cum aerario rem habet, patet, eam versari in constituendo illo augendo et administrando iuste atque prudenter. Sunt haec tria, quibus comprehendere facile poteris omnia. Pertinere huc primum videtur, vt inquirat disciplina oeconomiae publicae in naturam aerarii inque illius constitutionem firmissimam; deinde quoniam e iuribus regis venire etiam ciuitatis reditus possunt, ea, quae maiestatis naturam constituunt atque e quibus aliquid possit elici fructuum et emolumentum ad aerarium, sane enim arctissime cum eo iuncta

iuncta sunt, eamque disciplinam, quae in eo versatur, referre, necesse est. De rei publicae bonis agrisque et fundis disquirat, tractat argumentum de tributis prudenter colligendis ne princeps nec respubl. aliquid detrimenti capiat. Terras occupat atque provincias bello paceque partas, quoniam impensae in militiam factae ab aerario profiscuntur, militesque partem civium constituunt: Quae etiam si in omnibus rebus publ. singula pari modo non adhibeantur, tamen disciplina oeconomiae publicae omnia debet comprehendere, quae quidem omnibus rerum publ. formis consulere debet; ita ut illarum administratoribus eorumque prudentiae relinquatur, quod optimum civitati ducunt, eligere. Interdum etiam iura regia, quae facta talia sunt, et accidentalia vulgo nominantur, si quae a Camera relicta sunt aerario, sibi sumit. Tandem referuntur ad nostram disciplinam etiam illa, quae aerario veniunt e pecuniae circuito *Geldumlauf*, atque ex auctis eo populi provinciaeque diuitiis, cum eo plus abundet civitas copiis et opibus, quo saepius per annum seu tempus quoddam pecunia cursum repetit, ea tamen ratione ut quilibet in celeri hoc circulo percipiat ex ea aliquid utilitatis nec absque omni emolumento illa e manibus exeat s. potius euolet. Nec minor est oeconomiae publicae fons, publica illa fides, quae nisi maximas, quamdiu firma est, superat saepe opes, certe illis equiparanda; et certissimos saepe redditus praestat. Porro tractat regulas, quas prudentia praecipit in constituendis aperiendisque fontibus, in iisque deriuandis et digerendis. Inde in disciplina de oeconomia publica agitur de modo administrandorum reddituum, eorumque in rationes referendorum, de iis quae in iuribus regis ad naturam maiestatis pertinentibus nec non facta ad aerarium relatis exercendis consumuntur; agitur de impensis in militiam in bella et in omnes, quae arma concernunt, causas, nec non in legationes ceterasque reipubl. necessitates prudenter collocandis. Denique omnia huc referenda sunt, quae contribuunt in administrandis iuribus regis et in expensis factis ex aerario ea de causa, ut promoueatur pecuniae circulus et quae faciunt ad augendas civium opes, utque ex ipsis aerarii expensis veniant novi redditus. Vellem sane ut possent

possem prouocare e Bibliothecis Scriptorem qui praestitisset, quod postulo. Neminem noui qui haec omnia in vno congregauerit, ita vt possit disciplina oeconomiae publicae omnibus obsoluta partibus conscripta dici, licet inueniantur particulae interdum vndique dissipatae. Incurrit hanc notam Stewartus^{*)}, et Mortimer^{**}; Castillonius, Iusti^{***}), Schmit, Iung, quorum libri noti sunt, nec non illi qui a partibus Quesnai stant, et nomine Phyllocraticorum innotuerunt^{****}), qui licet oeconomiam publicam ad simplicitatem naturae reuocare studeant, vereor tamen vt vix consequantur, quod optant, cum instituta ciuitatum nostrarum adeo sint inter se nexa et distorta, vt in ordinem redigere et ad simplicem naturam reuocare iis, quae fieri haud possunt, fere adnumerandum sit, nisi omnes gentes in hoc ipsum consenserint; nam genti reliquis dissentientibus id audere nequiquam suaferim.

CAP. V.

De Politia.

Multi sane in Politiae notione elaborare studuerunt, paucissimi tamen feliciter. Quidam a veterum rebus publicis politiae notionem repetunt; facile omnia in administranda ciuitate principia hi politiae tribuunt, quoniam a veteribus omnis administran-

*) Dan. Stewart's Inquiry into the principles of political oeconomy 1767 Lond. 4 II vol. *reuscb* 1768 *Hamburg* III. B. 4. 1769 — 72. *Tübingen*. IV. 8. gr. 8.

** Mortimer Elements of Commerce Politics and Finances 1773. London 4.

*** I. H. G. von Iusti *Staatswirtschafts etc.* 1753. *Leipzig verbessert* 1759. II. B. *Ebenđ. System des Finanz-Wesens* 1766. Halle. 4.

****) Disciplinam eorum nostra aetate inprimis le Trosne illustrare studuit, quem in vernaculam transtulit Wichmannus. Inscribitur liber. *De l'ordre social. Ouvrage suivi d'un traité élémentaire sur la Valeur, l'argent, la circulation, l'industrie et le commerce interieur et exterieur par M^r. le Trosne, ancien avocat du Roi et Conseiller honoraire au Presidial d'Orleans. à Paris 1777.*

nistrandı imperii ratio omneque institutum publicum ea comprehenderetur. Miscent hi ius publicum, politicam, rationem status, quam dicunt, et nescio quae alia, non sine magno harum rerum detrimento. Seiungere recentiores quidem ea tentauerunt, at rectam vbiq̄ue viam haud ingressi, saepius miscent quadrata rotundis. Multum sane in hoc Dithmaro *) , Schrebero **) Dariesio, Succouio ***) , Iusti ****) Berchio †) , et a Sonnenfels ††) , imprimis vero Illustri viro ab Hohenthal †††) , debet Politia. In causa absque dubio erat Philosophiae in his, qui eam tractarunt defectus, errores a maioribus commissi, dum omnes ad rem publicam pertinentes causas disciplinasque miscerent. Vocabuli Politiae apud maiores inde enata nimis lata significatio. Neque minori fuit detrimento, quod haec fere omnia solo vsu continerentur et absoluerentur, neque ad disciplinae subtilitatem facile revocarentur; vaga tandem Politiae significatio, quae etiam hodie aliqua ex parte impedimento est. Nunc enim dicimus: gaudet haec prouincia bene ac recte instituta politia; nunc: docemus politiam; nunc: pertinet hoc ad politiam. In qualibet propositione aliud significat Politiae vocabulum. In priori enim nunc intelligimus instituta Politiae eorumque complexum, nunc leges politiae. In altera significat Politia disciplinam s. scientiam, quae aut libris continetur, aut in cathedra proponitur, et in tertia tandem magistratum praecipue intelligimus politiam administrantem. Quae quoniam a plurimis huius rei scriptoribus mixta sunt, factum est, vt quilibet fere aliam poli-

*) Dithmar Einleitung in die Oekonomischen, Polizey und Kammeralwissenschaften mit Anmerkungen v. D. G. Schreber Leipzig 1769. 8.

**) Schrebers Polizey des Ackerbaues. 1770. 8.

) Succovs Kammeralwissenschaften nach dem Grundrisse des G. R. Daries. *) Berchius Einleitung zur allgemeinen Haushaltung aus dem Schwedischen übersetzt v. Schrebern. Halle, 1763.

†) v. Iusti Polizey Wissenschaften 2. B. 40.

††) Sonnenfels Grundsätze der Polizey. 1770.

†††) ab Hohenthal de Politia 1776. 8.

††††) Aenarrat hoc vitium etiam L. B. a Pfeiffer in nouissimo suo de Politia scripto opere.

politiae notionem eligeret. Praecipuos tantum prouocare liceat auctores. Non contemnendus harum rerum scriptor Iusti *) demandat politiae interiorem reipubl. constitutionem ad eum finem vt ea publicae copiae opeſque ciuitatis et feruentur et augeantur, ſaluſque publica promoueat.

At quis non eodem iure Politicam hic aliqua ex parte deprehendat? Illuſtris Moſerus **) quem magni facio, ſub politia iura et officia intelligit regalia ac inſtituta ex illis proficiſcentia eo ſpectantia vt ciuim mores externi in ſocietate et vſu quotidiano ordinentur feruenturque, nec non ſalus externa hanc vitam ſpectans promoueat. At nonne eodem iure omnis legiſlatoria po-teſtas, ſumma iuriſdictio, aliaque iura regia huc poſſunt reuocari? Illuſtris Pütterus ***) vir non minus aeſtimandus, curam ipſi tribuit auertendi ab interna reipubl. conſtitutione mala in commune metuenda. Sane aliquam attulit politiae virtutem, ab aliis non ita notatam. Omitto Succouii ****), de la Mare *****), Darieſii †) Loenii ††), Willebrandi †††), Boernerii ††††), aliorumque de ea ſententias. Schireberum tantum prouoco et illuſtrem ab Hohen-thal, quorum ille praecipue negotia oeconomica vrbana et ruſtica politiae ſubiicit, atque politiam ordinem in republ. definit in negotiis oeconomicis vrbis ruriſque. Illuſtris L. B. ab Hohen-thal vero complexum mediorum legum et inſtitutorum ſaluti publicae et felicitati externae ciuim inſeruientem definit eam. Iam quae mea ſit de Politia ſententia liceat dicere, quam in ſingulari de ea re

B 2

libel-

*) Von Juſti Polizeywiſſenſchaften, 2. B. 4to.

**) Moſer von der Landesboheit in Polizeyſachen Erf. und Leipz. 1773.

***) Pütteri Inſtitutiones I. P. G. p. 350. ed. 1776.

****) Die Kammeralwiſſenſchaften nach dem Grundriſſe des G. R. Darieſii von L. I. D. Sukkow 1767. p. 219.

*****) Traité de la police amſt. 1729. 4. T. fol.

†) J. G. Darieſii Erſte Gründe der Kammeralwiſſenſchaft, 1756. Iena, und 1758. 8.

††) Loen Verbeſſerung der menſchl. Geſellſchaft 1750. 8.

†††) Abregé de la Police par I. P. Willebrandt 1763.

††††) Boernerii ſümmtliche Kammeralſchriften, Halle. 1773. 8.

libello proposui et ex ipsa rei natura, nec non sermonis vsu deriuare studui *). Omnes quidem quae in re publica administranda versantur disciplinae ad instituta rei publicae saluberrima, salutemque ciuitatum spectant. Politia etiam in his occupatur, verum in quibusdam tantum causis, non ad alias disciplinas politicas pertinentes. Ius publicum vniuersale quod dicunt sibi sumit quaestiones de iure imperii, aut de iuribus imperantis erga populum et subditos populique erga principem. Politica occupavit prudentiam in administrandis iuribus regis. Quid tandem Politiae relinquitur? cura reipubl. in iis causis, in quibus reliquae disciplinae eam haud curant. At quae sunt eae? Cura publicae securitatis et commoditatis quantum institutis promouetur, turbatioque illius impeditur salvo iustitiae iure et imperio; Cura multitudinis ciuium quae quoniam ad iura regia quae regalia vocant, non pertinet, atque cum negotiis oeconomicis arctissimo nexu iungitur, huc pertinere videtur. Cura morum ciuium, cura ordinis in negotiis oeconomicis. Est itaque ex mea sententia politia ea disciplina, quae continet principia ordinis in republ. ratione habita commoditatis vitae securitatisque publicae quantum quidem vtraque institutis seruatur et promouetur, habita deinde ratione multitudinis ciuium morumque eorum nec non negotiorum oeconomicorum tam vrbs quam ruris ad promouendam internam reipubl. salutem. Quam quidem notionem credo posse superiori ac inferiori politiae applicari, nec non politiae vrbs atque pagorum villarumque. Quin etiam sufficere videtur ad discernendam politiam ab omnibus aliis disciplinis ad rem publ. pertinentibus, nec non a iustitia **); quae quidem vltterius explicui in libello supra dicto.

*) *Versuche über die oekonomische Polizei von K. G. Rösig Leipz. 1779. 8.*

**) Tractarunt multi hoc argumentum. Schreiberus in *Diff. de causarum politiae et earum quae iustitiae dicuntur conflictu et differentia. Götting 1739.* Strube von *Regierung und Justizsachen.* Rechenberg *progr. de politiae et iurisdictionis terminis accuratius designandis.* Lips. 1739. I. G. Daries de *differentia iurisprudentiae atque politiae.* 1763. Pref. ad *Viadr. C. 14 Hommellii progr. de diff. causar. iustitiae et politiae.* L. 1770.

cto *). Est scilicet Politia illa tam suprema, quam inferior. Supremam dico eam quae in omnes Politiae causas in tota re publ. inspicit, quam etiam possis regis annumerare iuribus. At quoniam princeps si eum ad sibi subiectos referas, in causis quae ad politiam pertinent, et quod iustitiae et quod prudentiae est, sequi debet, nam quod iustum inter ciues est, non pertinet ad politiam sed ad iustitiam ciuilem, Politia mixtis disciplinis adnumeranda et a iure publ. et politica merito distinguenda; cum in iure publico solum iustum, in Politica sola prudentia consideratur. Inferior vero est quam exercet quilibet magistratus intra terminos ipsi praescriptos, vrbis aut villae pagique. Possem etiam alias afferre diuisiones aut ab extensione ratione locorum aut negotiorum desumptas, at non disciplinam politiae scribere sed fines tantum illius designare in animo est.

C A P. V I.

De notitia rerum publ. statisticam quam vocant.

Rerum publicarum notitiam quam alio nomine statisticam appellant, quae in inquirendis rebus ciuitatum memoratu dignissimis versatur, quibus finibus circumferibatur, et quo referri debeat, vix consentiunt harum rerum studiosi et intelligentes. Et licet Achenwallii in ea deducenda et describenda partes sequar, tamen quaedam ipsi in hac re viro graui et minime contemnendo videntur effugisse, quae hic accuratius definienda sunt. 1) Rerum notatu dignissimarum seriem absque dubio incipit historia ciuitatis s. reipubl. non quidem ea quae omnes res gestas recenset, sed ea potius quae ciuitatis ortum, augmenta, vires sensum sensumque crescentes spectant, quae lucem diffundunt, qua ratione ciuitas

B 3

*) *Versuche über die oekonomische Polizey etc. von K. G. Rössig. Leipz. 1779. §. S. 10.*

**) Non absque ratione vocabuli barbariem vrgent quidam, eadem ratione dicentes, pro Genealogia dici posse Naisticam.

ad eam magnitudinem potentiamque, qua gaudet, peruenit, neque omittendae hoc loco sunt sapientia prudentiaque imperantium, media quibus id perfecterint praecipua. Breui omnia quae effecerunt, vt respublica sit ea quam contemplamur. 2) Sane nihil rei convenientius est, cognita ciuitatis origine progressuque terrarum conditionem inquirere, siue Geographiam quam Statisticam liceat dicere vt a Geographia mathematica et scholastica discernatur. Est ea quae rationes habet ad rempublicam eiusque gubernationem ipsam sine medio, quae principi iisque qui ipsi sunt a consiliis in primis curanda. Neque enim quodlibet oppidulum aut villa quam omittere non potest Geographia Scholae, pertinet ad Geographiam nostram statisticam siue politicam. Huius interest in primis scire eas regiones quae ad frugum fructuumque vbertatem et copias, quae ad ciuium multitudinem ad mercaturae et fabricarum rationes pertinent. Inde fit vt e Geographia scholae ea tantum loca villaeque quae in his rebus eminent huc transferantur.

Iam vero liceat partes huius Geographiae statisticae seingere.

a) Sciamus necesse est, quo tempore quaelibet particula ciuitatis cum terra principe iuncta sit, hoc memoriae mandat Geographia historica, prouinciarum illius singularum breuem historiam continet; historicam hanc partem licet appellare.

b) Coeli ingenium, situm terrae et quantum vtrumque in vbertatem frugumque praestantiam, in homines seu ciues, in armenta pecudesque, in sanitatem, et robur insuat inquirere est partis Physicae, quae et considerat flumina, et montes; terrarum magnitudo finesque Mathematicae partis sunt quae illi iungi potest.

c) Neque minoris ponderis est Oeconomica Geographia, quae naturam agri terraeque ostendit, quae in cultu eiusque vi atque perfectione in vbertate et sterilitate in fluminum montiumque conditione oeconomica inquirenda versatur.

d) Tandem accedit publica Geographia seu Geographia iuris publici, quae iura tractat quibus prouinciae ad principem terram pertinent, quae sunt illarum inter se rationes, quomodo gubernationis

tionis atque regiminis causa diuiduntur; — aliaque regiminis causa facta geographica instituta.

3) Cognita ciuitatis Geographia statistica ad ea progredi licet quae natura aut arte et industria proueniunt. Considerantur in ea parte doctrinae fruges fructusque agrorum, porro arte producta, manu aut igne ferroque adhibito confecta, quae e terra, e fluminibus aut montibus aut aëre proueniunt, quam partem doctrinam de naturae artisque et industriae productis nominamus.

4) Neque minus notatu dignum est, scire mercatum gentis atque ciuitatis commercia, quae utrum aut ditent rempublicam an iis amittat, inquirendum, quae inuehat ex aliis regionibus, quae de suis euehat, quibusque solum securum et commodum transitum praestet.

5) Conuertit se haec disciplina ab agro ad ciues incolasque, multitudinem, ingenium, mores, facultates, industriam, artesque quibus celebrantur, merita de litteris artibusque, breui omnia quae conditionem ciuium concernunt, occupat.

6) Iam statum publicum aggreditur qui plures comprehendit partes; cuius prima est. a) Ipsum ius publicum, seu complexus legum publicarum quibus iura et officia imperantis et populi inter se nec non imperantis erga subditos definiuntur. b) Instituta publica seu politica, *Eigentliche Staatsverfassung*, quae etiam nomine status publici insignire posses. Plerumque haec cum institutis ad exercendum regimen (*Regierungsverfassung*) miscentur. In eo vero potius versantur quae iura veraeque rationes imperantis erga populum, subiectosque illi concernunt. Ita in hoc capite quae iura sint principis, quae sint populi, quae uterque coniunctim exercet, quae unicuique seruata soli sint; tituli tandem, honores, et arma. Differt ab hac parte notitiae status publici, ea, quae instituta regiminis exercendi causa facta continent quam *Regierungsverfassung* appellare possumus. Tractat ea ipsa iurium maiestaticorum administrandi rationem, collegia huic fini inferuentia, eorum rationes inter se, coniunctionem, modum causas

fas tractandi, ordinem inter ipsa collegia. Inter haec instituta referenda etiam sunt, quae ad excitandum praemia sunt proposita meritis, promouetur enim illis ipsa administratio.

7) Segungi possunt ab his quae ad administrandam iustitiam pertinent, quae ad leges priuatas, causasque tractandi modum spectant. Neque omittenda sunt

8) Quae Politiam concernunt, quae plerumque omittuntur ab iis qui has res tractant. Non solum leges politiae praecipuas, *Polizeyrecht*, sed etiam Instituta illius (*Polizeyverfassung*) breuemque eorum conspectum praebet.

9) Quae vero oeconomiam priuatam inquirunt, omittere neutquam potest oeconomiam publicam, tam principis quam ipsius reipubl. Quot sint fontes, quomodo differant quid cuique commissum? e. c.

10) At non iussit nosse internam rei publicae conditionem; rationes etiam erga alias gentes iuridicas pacto aut alio modo ortas inquirunt. Ius publicum, inquam, externum, quod iura reipubl. erga alias (ciuitates gentesque nec non obligationes continet, iura quibus gaudet praecipua in legationibus in signis honoris terrarumque, foedera cum aliis sancita. e. c. quae pars videtur ab omnibus fere praetermissa. In notitia rerum publ. s. prouinciarum germanicarum accedunt rationes prouinciarum erga reliquas. Nolim hanc huius disciplinae partem cum ea misceri, quae vltima est

11) Ratio status (*Raison d'Etat Staatsinteresse*) dicta, quae breui comprehendit ea, quae intersunt cuique rei publ. ad quae conformare exercitium iurium regionum imperans, iique qui sunt ipsi a consiliis, debent. Quae iterum in internam et externam diuiditur, quarum prior internam reipl. conditionem, posterior externam s. potius rationes erga ceteras gentes politicas concernit, cautiones in malis ab illis venientibus auertendis, regulas prudentiae e vitis illarum quaestum facientis, pondusque et auctoritatem in gentium negotiis sibi tribuendi facultatem.

CAP.

CAP. VII.

De Politica eiusque finibus.

Politica quam varie intelligitur vix dici potest; Est huius disciplinae haec fors vt plurimi, qui de ea scripsere, a recta aberrarent via. Est tamen illa disciplina quae descendisse de coelo videtur, vt gentes beet non vt eas periculis et malis obruat quod e plurimorum principiis fieri necesse est, qui vera omissa falsam et perditam sequuntur. Quidam non nisi artes nocendi aliorumque felicitatem substruendi ad eam referunt, at hi, si optimi de iis sentias miscent sine dubio cum hac falsa politica media auertendi mala ab aliis sibi parata; alii omnia ad rem publicam pertinentes disciplinas vt supra iam monui sub politicae voce comprehendunt. Longus essem omnes, quas politices proposuerunt definitiones si referre in animo haberem. Hausenii describere necesse esset libellum quem de fatis politices apud gentes composuit; *) Hertii **) Hanovii ***) Bielefeldii ****) St. Real †) Hofmanni ††) aliorumque adeundi essent libri. Ex Achenulli †††) sententia Politica ea est disciplina quae media ad consequendos rei publ. fines aptissima praecipit, quae quidem notio licet optima hucusque omnium sit et reliquis accuratior, tamen videtur potius conuenire disciplinae de Ratione status, quam ipsi politicae. Equidem nimis vagam esse credo hanc definitionem. Comprehendere enim Politiam, rationem status et Oeconomiam publicam breui: omnes, quae rem publicam concernunt, disciplinas sub ea licet. Meam si sententiam dicere et explicare permillum, in eo consistit.

*) Hausen de fatis studii politici ap. Gentes vsque ad Sec. XVII. Lips. 1763.

**) Hertii Elementa prudentiae ciuilis 1712. 8.

***) Hanouii Philosophiae ciuilis l. politices partes IV. Halae 1756.

****) l. c.

†) l. c.

††) l. c.

†††) Gottfried Achenwals Staatsklugheit nach ihren ersten Grundsätzen 4te Auflage 1779. p. 3. §. 6. u. 7.

fistit. In administranda re publica quaestio de iustitia ab ea de sapientia prudentiaque distinguenda est. In priori versatur Ius publicum vniuersale et ciuitatis, quod naturam maiestatis iuraque regia, quibus consicitur, iura imperantis in populum et in subiectos principi et populi erga principem iustumque in exercendis his iuribus concernit. Altera vero quaestio de sapientia s. potius prudentia in administrando politicae relicta est. Accuratus itaque illam definire credo, si eam esse dixerim scientiam, quae media tractat aptissima ad finem rei publicae prudenti administratione iurium regionum naturam maiestatis constituentium consequendum. Cum contra Ius publicum vniuersale sit disciplina quae finem rei publ. iusta administratione iurium regionum, quae maiestatem constituunt, consequi docet. Quam definitionem esse veram atque e rei natura deductam, quilibet facile intelligit, cum imperantium actiones partim ex iusti et aequi partim ex sapientiae prudentiaeque regulis considerari possint; in iusti contemplatione autem versetur Ius publicum, sequitur absque omni dubio prudentiam in his actionibus politicae relictam esse. Ex quo patet Politicae finem esse felicitatem reipubl. externam prudentia in gubernando partam, iuris publici autem in felicitate iusto regionum iurium exercitio positum esse. Tractat itaque Politica regia iura eorumque sapientem et prudentem usum. Inquirunt vero ante omnia formam rei publicae et quae sit optima, defectus cuiuslibet et virtutes ponderat, illos remouere, has colligere et augere studet; Prudentiam in ferendis legibus, in administranda iustitia et iure circa sacra, in exercendo iure belli, pacis, foederum, legationum, Ius supremae inspectionis, ne quid detrimenti capiat respublica, quod caue cum Politia, ne confundas, cum hoc ius rei publicae summam salutem s. eas causas concernit, in quibus publicae saluti cedat necesse est priuatorum salus.

Etenim e sanioribus disciplinae principiis iungenda est privata salus publicae, eaque in ciuitate firmior fieri debet et magis secura. E prioribus itaque patet exulare e politicae finibus omnem de regis iuribus ad Cameram principis reuocatis quaestionem;
non

non enim ad iura regia, quae naturam maiestatis constituunt pertinent iura, ipsi tributa; sed ad ea, quae facta sunt talia. Exulare porro e politica omnia, quae ad iura regia naturam maiestatis constituenta haud pertinent, exulare e politica omne de multitudine ciuium argumentum, quod ad politiam scilicet pertinet, etiamsi fere ab omnibus ad Politicam referri scio. Iuncta etiam arctior est multitudinis ciuium cura cum cura de negotiis oeconomicis vrbis rurisque, de opibus diuitisque ciuium, de cultu terrae, de salubritate locorum coelique. Politica potius in politiae cura fundat prudentiam in exercendis iuribus regis; multitudinem expectat a Politia, neutiquam vero ipsam sibi sine medio comparat. Pari iure politica e finibus suis remouet curam mercatus interni inter subditos sumit sibi tantum curam commercionum cum gentibus. At reliqua in systemate Politices scribendo ulterius persequar.

C A P. V I I I.

Collatae inter se disciplinae, dissidiaque quaedam praecipua quantum breui fieri potest, composita.

Imperio quasi cuiusuis disciplinae et natura cognita propius iam ad regundos fines quosdam praecipue dubios, dissidiaque componenda accedamus. Principia iuris publ. vniuersalis, quae posita semel pecunia vnum tantum fontem ex quo omnia hauriuntur, aperiant, cameram ab aerario haud seiungunt. At prudentia suadet distinguere; facta vero semel distinctione ex vtriusque natura, quae camerae quae aerario nec non quae disciplinis alterutrum spectantibus tribuenda sint, quaerendum. Quo facto facile est intellectu ad cameralem disciplinam pertinere omnia iura vtilia regia reditusque omnes principi tamquam principi concessi. Quae vero reipubl. necessitatibus excepto principe inseruiunt, oeconomiae publicae esse tribuenda. At fin accuratius definiendum, quae ad alterutram debeant referri ex rationis principiis, difficile hoc videtur. Tentandum vero. Fons reipubl. necessitatibus

tatibus inferuens, aerarium sine dubio praecipuus est; respubl. enim principi anteponenda. Sunt itaque reditus e iuribus regis quae naturam maiestatis constituunt primum respubl. promouendae adhibendi. Ex quo, quis est, qui non intelligat aerario tribuendos esse reditus e iuribus regis ad naturam maiestatis pertinentibus artissimeque cum republ. coniunctis; ideoque etiam haec pertinere ad oeconomiam publicam. Aerarium enim est, posita pecunia, ut cum schola loquar hypothetice necessarium, Camera vero quoniam in primis in facto consistit, cum suadente prudentia non vero hypothetica, quam dicunt, necessitate introducta sit, nonne consentiente ratione humana etiam iura regia, quae in facto consistunt, et quae accidentaliter dicunt, tribuas, nisi in causa, de qua quaeris Ius publicum ciuitatis aliud quoddam disponat.

Facile inde poteris diiudicare ortam quaestionem de tributis venandi, piscandi, caedendorum lignorum ca. . . adictis? quo referenda? quid dicendum? Ad Camerae eiusue iura referas necesse est, quoniam haec iura regia; quae facto sunt constituta, accidentaliter vulgo dicta, ad Camerae non quidem solum approbante ratione, sed etiam plurimum rerum publ. vsu referuntur. Ceterum in causis dubiis in rebus Camerae aut Oeconomiae publicae diiudicandis primo loco Ius Camerae et Ius publ. de oeconomia publica ciuitatis, deinde ius Camerae et Oeconomiae publicae commune tandem disciplinae nostrae principia valent. Interdum ius commune incidit, si quaestiones ex eo ortae in rebus Camerae et Oeconomiae publicae occurrunt.

At difficilius est politiae et disciplinae camerae et oeconomiae publicae fines constituere. Multi quidem politiam ad oeconomiam publicam referunt*). Diuidunt Oeconomiam in priuatam et

*) Quorum nomina inuenies in Zinkii *Comeralisten Bibliothek* 1751. 8. Leipzig. 4 Theil. Woellners *Unterricht zu einer auserlesenen oek. Bibliothek* 1764. Berlin 8. 2, Theile. I. H. L. Bergius *Comeralisten Bibliothek* 1762. 8.

et publicam, illi tribuunt oeconomiam ruris vrbisque huic politiam et cameralem disciplinam. At his accedere minime possum, oritur enim exinde principiorum rerumque confusio, atque ea, quae supra attuli commoda plane pereunt. Optime potest res diiudicari, si, quae sequuntur, consideras. Politia curat diuitias opes et salutem populi internam nulla redituum camerae reiue publicae sine medio habita ratione. At Oeconomia publica regulas ponit quomodo in his populi copiis ac diuitiis possit fons aperiri ex quo hauriuntur reditus. Politia in opibus ciuium, Oeconomia publica in opibus reipublicae versatur. Politia iura regia non curat sine medio, oeconomia publica curat; Politia non curat aerarium, oeconomia publica curat, nec fundamenta ponit aerarii politia, quod est oeconomiae publicae. Politia ciuium curat multitudinem; oeconomia publica illam a Politia expectat, solum quae politiae possint in promouenda ciuium multitudine esse impedimento tollit. Politia negotia oeconomica et vrbis et ruris curat, vt promoueantur ciuium opes, oeconomia publica impedimenta tantum auferit quae ab ipsa venire possent. Politia a disciplina Camerali differt, quod haec iura regalia vtilia, illa ordinem in reipublica in negotiis oeconomicis et vrbis et rusticis nec non multitudinem ciuium, securitatem et commoditatem publicam curat. Equidem scio etiam Cameralem disciplinam propter ius regium curandi vias publicas etiam securitatem praestare debere, at enim hoc non nisi ex eo, quoniam quasi partes politiae curat, nam si Camera id non curauerit tamen propter reditus ex eo ipsi venientes sane Politia id negotium susciperet; Politiae cura pro securitate latior se exferit, vrbium securitatem et pagorum curat, cum Disciplina Cameralis tantum viarum publicarum praestet securitatem, iam audio alium occinentem mihi, negotia quaedam oeconomica curae Camerae etiam esse demandata, forestalis scilicet, rei venaticae piscatoriae, aliorumque. Respondeo haec non curare Cameram tanquam negotia priuata oeconomica *Nahrungsgeschäfte*, sed quoniam regalia sunt, quae si non essent, Politia solum relinquenterent. Deinde in iis causis locisque, vbi regale ius se haud exferit, in ea re Politiae cura non deficit, quin etiam in ipsis cau-

D

fis,

fis, vbi e regali iure Camera disponit duplicem curam suscipit, alteram e iure regali descendente, vt principis commoda promoveantur in hac re ipsi redituum causa commissa, alteram Politiae, quoniam occasione huius iuris regalis quocum iura subditorum aut concurrunt aut ita iuncta sunt, vt vix separari absque incommodo possint, et principis et subditorum commoda promouet. Politia porro curat populi opes diuitiasque non vero principis sine medio. At Cameralis scientia, in his populi opibus copiosae fontes prudenter aperire curat redituum in principis utilitatem. Cameralis disciplina curat tributa in principis commodum non neglecta publica salute. Politia tributa si colligit ob instituta publicae salutis causa facta colligit.

Iam vero ad statistiam s. rerum publicarum notitiam accedo, quae licet non plane cum his disciplinis misceatur, tamen interdum aliquid dubii oriri videtur. Illae disciplinae regulas continent ad quas et institui et reuocari, si de iis sententia dicenda possint et debeant reipublicae instituta et forma, statistica autem quae hoc tempore respublica vere sit, ostendit, neque sub vna altera illarum continetur. His paucis omnia dicta videntur. De politica quid dicam? Saepissime cum politia confundi eam omnia fere de hac re scripta docent. At multum differt, Politia enim in actibus publicis, politia in priuatis versatur; haec intra rem publicam solam se exferit, illa intra et extra eam, in politica princeps cum populo gentibusque rem habet, in politia cum subdito. Possem vterius progredi, si politicae a statistica ab oeconomia et principis et reipublicae differentiam vellem persequi. At quaedam e superioribus patent, plura in futuro de politica et de disciplinis ad rem publicam pertinentibus opere exponam. Iam vero vela contrahenda.

ULB Halle
002 802 503

3

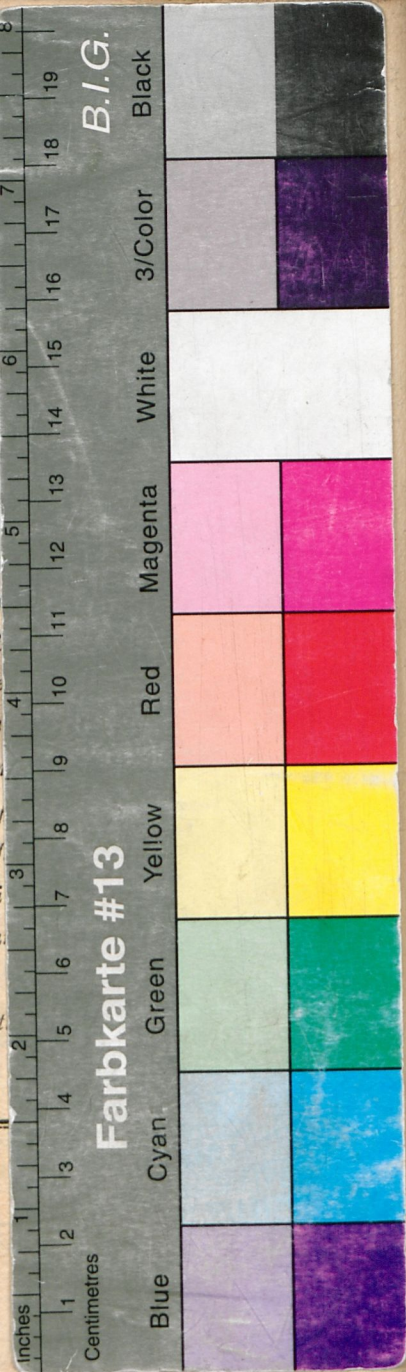


Sb.

vd B-







50

1783, 20.

DE
FINIBVS DISCIPLINAE CAMERALIS
OECONOMIAE PVBLICAE,
POLITIAE,
POLITICES ET STATISTICAE
REGVNDIS.

P. 540.

COMMENTATIO
QVAM
IN ACADEMIA LIPSIENSI
AMPLISSIMI PHILOSOPHORVM ORDINIS
CONSENSV
CAROLVS GOTTLOB ROESSIG

PHILOSOPHIAE DOCTOR, ARTIVM LIBER. MAGISTER

V. BACC. ADVOCATVS ELECT. SOCIETATIS LIPSIENSIS OECONOMICAE ET
APIARIAE LVSATICAE SVPERIORIS MEMBRVM HONORARIVM, NEC NON HASSO
HOMBVRGICAE PATRIOTICAE CVM REGIA SVECICA QVAE HOLMIAE EST, ET
BAVARICO PALATINA ELECTORALI BVRGHVSANA MORVM ET OECONOMIAE
IVNCTAE SOCIVS.

ASSVMTO SOCIO FRATRE
FRIDERICO GIDEON IOSVA ROESSIG
MERSEBVRGENSI
AD DISCEPTANDVM PROPONIT.

D. XIII. AVG. AN. MDCCLXXXIII.

EX OFFICINA SOMMERIA.

